

Uit huis gaan en op kamers wonen

Antroposofische beweging 1994-2002

Paul Wormer vertrekt na acht jaar als bestuurslid van de Antroposofische Vereniging in Nederland. De afgelopen vijf jaar was hij bovendien vice-voorzitter, terwijl hij van begin af aan fungeerde als coördinator van de medische sectie. Een evaluerend interview met hem over deze periode.

Michel Gastkemper

In 1994 werd door Paul Mackay, die het jaar tevoren de voorzitterskamer van Joop van Dam had overgenomen, een vernieuwde bestuursconstellatie geschapen. De nieuwelingen waren Volkert Engelsman, Edith Lammerts van Bueren, Hilda Boersma, Lili Chavannes, Jaap van der Haar en Paul Wormer. Deze mensen waren tegelijk aangezocht vanwege hun representerende functies voor de verschillende secties: respectievelijk 'jeugd', 'natuurwetenschap en landbouw', 'woord, muziek en euritmie', 'letteren en cultuurwetenschap' en 'geneeskunde' (Jaap van der Haar had de functie van penningmeester). Allen zijn inmiddels weer uit het bestuur getreden, Paul Wormer is de laatste.

Paul Wormer: 'Nieuw was dat de sectiecoördinatoren en bestuursleden grotendeels samenvielen. Behalve een forse vernieuwing en verjonging, werd het bestuur ook groter. De ambities waren hoog, de verwachtingen groot. We wilden dat de Antroposofische Vereniging een rol zou spelen voor het hele netwerk van antroposofen, voor de antroposofische beweging als totaal, en ook voor de samenleving. Paul Mackay had vier gebieden op het oog: de antroposofische beweging, de Vrije Hogeschool voor Geesteswetenschap, de dialoog met de samenleving en de Antroposofische Vereniging zelf.' Het liep echter anders. 'De afgelopen jaren is antroposofie voor mijn beleven door het oog van de naald gegaan. Daarmee bedoel ik dat sinds een aantal jaren elke verschijning van antroposofie tegen het licht wordt gehouden met de vraag of ze het oordeel van de tijd kan doorstaan. Voor vereniging en pedagogie was dat de "rassenzaak" en bijvoorbeeld voor de geneesmiddelen is dat momenteel de verplichte homeopathische registratie. Januari 1998 was voor het bestuur in dit proces een ongelooflijk memorabele maand. Ik herinner me nog als de dag van gisteren dat Ron Dunselman mij op 31 december 1997 opbelde. Hij was toen anderhalf jaar voorzitter, sinds hij Paul Mackay had opgevolgd. Hij vertelde me dat er een oproep en handtekeningen waren binnengekomen voor een volgende bijzondere ledenvergadering op 31 januari. Die vond plaats in de kleinere zaal van de Jaarbeurs te Utrecht, het was die vergadering met dat grote videoscherm. Het ging erom of het tussenrapport over racisme wel meteen openbaar mocht verschijnen. Ter voorbereiding daarvan hebben we in januari wel vijftien vergaderingen en bijeenkomsten gehouden, gesprekken met de indieners van de moties en leden die ons adviseerden. Pas achteraf heb ik gemerkt hoe extreem vermoeiend deze maand was.'

Twee jaar tevoren had de kwestie van de uitlatingen voor de radio van de toenmalige vice-voorzitter Christof Wiechert gespeeld, waarmee de hele zaak aan het rollen was gekomen. Wormer: 'Dat overviel ons en was vanaf het begin dramatisch. We wisten niet dat ons zoiets kon gebeuren. Maar deze bijzondere ledenvergadering in januari 1998 betekende de wending. We gingen door het oog van de naald. We werden op onszelf teruggeworpen, niet alleen als bestuur, maar ook als individuele bestuursleden. Ook bestuursleden hebben zich, net als vele leden afgevraagd: wil ik wel lid zijn van deze vereniging? Gelukkig steunde de grote meerderheid van de leden ons beleid.'

Na deze ervaring kon bij de volgende ledenvergadering een statutenwijziging doorgevoerd worden. Een bijzondere ledenvergadering kon vanaf toen niet meer met slechts 25 handtekeningen worden bijeengeroepen. 'We hadden als bestuur toen sterk het beleven

dat we weer konden gaan opbouwen. We gingen investeren in kwalitatieve groei. De periode van kwantitatieve uitbreiding en culminatie in de jaren zeventig en tachtig, waarvan het werk van Procesgroep en Hogeschoolgroep een laatste vrucht was, bleek voorbij. Er trad krimp op. Ook de opkomst bij de jaarvergaderingen daalde sindsdien. Vroeger zei iemand zijn lidmaatschap niet op, dat gebeurde gewoon niet. We leerden ermee leven dat dit er wel bij ging horen. Nu is er circulatie: er gaan leden weg, er komen leden bij. Overigens niet alleen in Nederland, vergelijkbare dingen spelen in andere landen. Tegenover de mensen die teleurgesteld waren, kwamen er anderen die aan de gang wilden.'

Bestuurlijk groeide het inzicht dat het werken met antroposofie tegenwoordig een andere benadering vraagt. 'Ik zou het als volgt willen formuleren: van "cultuureilanden" naar een "deltalandschap". Cultuureilanden kunnen iets geïsoleerds krijgen. In het verleden was dat ongetwijfeld zinvol voor de ontwikkeling van de eigen identiteit. Nu is er meer sprake van een rivierdelta. In een delta verliest een rivier zijn bedding. Tegelijk ontstaan er meerdere rivieren, het water doortrekt de hele bedding. Je kunt de bedding en de stroom niet meer eenvoudig van elkaar onderscheiden. De stroom vermengt zich met het land en kan uitwaaiëren.'

Het bestuur constateerde een behoefte aan dialoog met niet-antroposofische geestverwanten en ging daar op in. 'Zo hebben we in het bestuur een tijd lang gewerkt aan de vraag: wat zijn niet-antroposofische "Michaëlieten"? We kwamen bijvoorbeeld op de volgende kwaliteiten: het respecteren van de autonomie van het individu, een ontwikkelingsgerichte blik, oog hebben voor het spirituele zonder het lichamelijke te verliezen, streven naar een congruentie tussen doen en zeggen. Dat zijn kwaliteiten die niet exclusief zijn voor de kring van antroposofen. Ook stelden we ons de vraag: zijn alleen Michaëlieten geestverwanten, of kunnen het ook vertegenwoordigers van andere aartsengelen zijn?'

De nieuwe benadering kwam tot uiting in een nieuwe serie congressen. 'In 1996 organiseerden we als bestuur eenmalig een "Goetheanumcongres" in Maastricht, omdat de grote zaal van het Goetheanum door de verbouwing niet beschikbaar was. Dat vormde tegelijk ook een afsluiting, want het had nog de signatuur van antroposofen die iets organiseren voor antroposofen en niet-antroposofen. We hebben nu geleerd om zoiets sámen met niet-antroposofen te organiseren, bijvoorbeeld het meditatiecongres in het Iona-gebouw, of het symposium over Goethe als natuurwetenschapper. We creëren een podium, een platform waar een gesprek plaatsvindt, en leveren ook zelf een inhoudelijke bijdrage. Inhoudelijk is de bijdrage van de antroposofie er dus één tussen de andere, terwijl we qua proces het podium verzorgen. Het geneticacongres was de allereerste in deze vorm, waar op basis van gelijkwaardigheid een dialoog werd gevoerd. Die nieuwe rol is ook terug te vinden bij de recente "integriteitscongressen", waarbij we gezocht hebben naar toonaangevende mensen uit de samenleving als gesprekspartner.'

Van het bestuur van de Antroposofische Vereniging gaan verschillende soorten activiteiten uit: landelijke themadagen, interne conferenties (bijvoorbeeld over de *Grondsteenmeditatie*) en openbare bijeenkomsten (zoals onlangs in Amsterdam over burgers en overheid). 'Als vereniging willen we zowel de innerlijke als de uiterlijke provincie verzorgen. Dat is lastig, want het betekent veel werk, dubbel werk eigenlijk. We hebben daarbij geleerd dat we ieders standpunt moeten respecteren. Onder leden kom je eigenlijk altijd twee tegengestelde opvattingen tegen. De ene groep is ervan overtuigd dat tegenwoordig "de innerlijkheid echt weg is", terwijl een andere groep uit volle overtuiging zegt dat we "veel meer naar buiten moeten!" Je kunt met gemak op beide gebieden insufficiëntiegevoelens hebben, als mens, als bestuur en ook als vereniging.'

Paul Wormer herinnert zich dat toen hij in 1980 lid werd, er op de jaarvergadering al 'verwatering van de antroposofie' werd geconstateerd. 'Verbreding kan inderdaad verwatering betekenen. Uitbreiding betekent voor mij echter dat antroposofie in meer mensenzielen gaat wonen. Als antroposofie groeit, zal het een steeds individueler karakter aannemen. Het is mijn overtuiging dat groei geen uniformiteit, maar een toename van pluriformiteit inhoudt. Maar ik geloof niet dat dat verwatering is.'

Ook het bestuur is volgens hem de laatste jaren een heel pluriforme groep geworden. 'Voor mijn gevoel speelt de vraag ook niet meer of we een "karmische groep" zouden zijn. Als we een nieuw bestuurslid zoeken, stellen we tegenwoordig een profiel op. We hebben een soort sollicitatieprocedure, we gaan in gesprek over de wederzijdse verwachtingen. Elke twee jaar is er ook een jaargesprek met de voorzitter, met de wederzijdse vraag of we op koers zitten. De roulatie in het bestuur is bespreekbaar, er is geen benoeming voor het leven. Voor mij vormt acht jaar een hele periode, het voelt heel natuurlijk om dit werk nu los te laten.'

Het bestuur is overwegend een vrijwilligersorganisatie, waarbij een aantal bestuursleden substantieel tijd aan het bestuurswerk besteedt. 'We willen meer dan qua tijd kan. We hebben daarbij ook een permanente behoefte aan uitwisseling met betrokken leden. Leden geven vaak aan dat het bestuur ver weg is, terwijl ook wijzelf meer voeling met hen willen.'

Wat zijn zijn ervaringen als sectiecoördinator voor de medisch-therapeutische beweging? De medische sectie ziet Paul Wormer als een soort 'kiezelorganisme' voor de medische beweging (een term van Steiner uit het geneeskundeboek dat hij samen met Ita Wegman schreef). Het kiezelorganisme doortrekt de hele mens en zorgt overal voor onderlinge waarneming en afstemming. Het vervult daarmee een functie van de ik-organisatie. 'Ook de medische sectie is trouwens een vrijwilligersorganisatie. Iedereen staat in zijn eigen beroep en heeft het erg druk. Je moet je verwachtingen dan ook beperken. Wat is de sectie, hebben wij onszelf afgevraagd. We staan bijvoorbeeld als organisatie niet naast de SAMO (Stichting Antroposofisch Medisch Onderzoek), FAG (Federatie Antroposofische Gezondheidszorg) of NVAA (Nederlandse Vereniging van Antroposofische Artsen), maar we duiken er steeds in onder.'

Ook hier is sprake van een netwerk van mensen. 'In de loop van de afgelopen jaren is de animositeit tussen de verschillende geledingen een beetje verdwenen. We zijn nuchterder geworden en makkelijker bereid tot samenwerken. We hebben een regelmatig overleg tussen de verschillende beroepsopleidingen, stemmen het onderzoeksbeleid onderling af, organiseren diverse multidisciplinaire cursussen en een jaarlijkse bijeenkomst, die dit jaar ruimschoots overtekend was. Ook hier waren de ambities aanvankelijk veel groter, maar dat is nu teruggebracht tot een heel reëel engagement.'

Terugkijkend op zijn volle periode constateert Paul Wormer dat er heel veel tumult was, dingen hadden zeker ook beter gekund. 'Maar in de kern zijn we een heel wezenlijk proces gegaan. Cruciaal bij het rapport was de vraag naar onze verhouding tot Rudolf Steiner, persoonlijk en als vereniging. Voor mijn gevoel is het een proces van volwassenwording. We zijn als antroposofische beweging uit huis gegaan, op kamers gaan wonen. Voor de beweging het begin van de volwassenwording. In de jaren tachtig werd er gedacht dat antroposofie aan het eind van de twintigste eeuw een culminatie zou beleven. Een innerlijke catharsis werd niet voorzien. Het is dus totaal anders gegaan dan gedacht. Voor mij is de vrucht van de afgelopen tien jaar dat beweging en vereniging nu innerlijk ontmoetbaar zijn geworden en in staat tot dialoog.'

Artikel uit: **Motief, maandblad voor antroposofie** - nr. 51, april 2002

© Antroposofische Vereniging in Nederland

www.antroposofie.nl